

تبیین و درجه بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا در

دانشگاه آزاد اسلامی مازندران

جلوه امامی قره حاجلو^۱ و محمد صالحی^۲

چکیده

هدف پژوهش حاضر، تبیین و درجه بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا در دانشگاه آزاد اسلامی مازندران می باشد. این پژوهش با هدف کاربردی و با روش توصیفی از نوع پیمایشی صورت پذیرفت. جامعه آماری آن، شامل کلیه اعضای هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی مازندران به تعداد ۱۵۳۷ نفر بودند که با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای و بر اساس فرمول کوکران تعداد ۳۰۸ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. جهت جمع آوری داده ها از پرسش نامه محقق ساخته استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا با ۳۶ سوال استفاده شد. روایی صوری و محتوایی ابزار به تایید متخصصان رسید و روایی سازه آن نیز تایید گردید. پایایی ترکیبی و مقدار آلفای کرونباخ آن نیز بالای ۰/۷ محاسبه شد که مورد تایید قرار گرفت. جهت تجزیه و تحلیل داده ها از آزمون های تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل عاملی تاییدی در نرم افزار SPSS نسخه ۲۰ استفاده شد. نتایج نشان داد که؛ استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا دارای سه بعد «استقلال علمی، استقلال فکری و استقلال در روابط ملی و فراملی» بوده که بعد استقلال علمی دارای بالاترین درجه و بعد استقلال در روابط ملی و فراملی دارای پایین ترین درجه می باشد.

کلیدواژه ها: استقلال دانشگاهی، رویکرد دلیل گرا، دانشگاه

^۱ دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی، گروه مدیریت آموزش عالی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران.

^۲ (نویسنده مسئول)، دانشیار، گروه مدیریت آموزشی، رییس دبیرخانه هیات امنای دانشگاه آزاد اسلامی مازندران، واحد

ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران.

مقدمه

همان گونه که دنیا به سوی جهانی شدن پیش می رود، مؤسسات آموزش عالی همیشه برای رشد و بهبود عملکرد خود تحت فشار هستند و این امر مستلزم آن است که نسبت به تغییر و هم چنین داشتن درجه بالایی از مسئولیت پذیری، بسیار چابک و سازگار باشند. برای دستیابی به این هدف به طور کارا و اثربخش، خودگردانی و استقلال دانشگاه ها عاملی اساسی می باشد. بسیاری از دانشگاه های موفق در سراسر جهان از طرف دولت هایشان، استقلال کامل را دریافت کرده اند که آن ها را به سوی تعالی سوق داده است (الهایمی، ابراهیم و اب حمید، ۱۹: ۲۰۱۹: ۳۵۶).

افزایش کیفیت آموزش و اثربخشی نظام های آموزش عالی اهمیت ویژه ای داشته و یکی از مهم ترین راه های رسیدن به این مهم، بهره مندی نظام های آموزش عالی از مقوله ای به نام استقلال است. ماهیت و سرشت دانش که رهایی بخشی، نقادی و نوآوری است، آزادی و خودمختاری نهادهای علمی را طلب می کند. از طرفی از نخستین روزهای تشکیل دانشگاه، استقلال یا خودگردانی همواره از اصول اساسی نهادهای آموزش عالی است. دانشگاه به دلیل خصیصه التزام به حقیقت، نوآوری، نقادی و پرسشگری خود منبع قدرت و یک نهاد مرجع، انسان ساز، اندیشه ساز و دولت ساز است و به دلیل ویژگی های حرفه ای و تخصصی اش از استقلال عمل در قلمروهای علمی برخوردار است (غیائی ندوشن و خلیلی، ۱۳۹۷: ۱۸۵). از یکسو دانشگاه ها و جامعه علمی بر استقلال خود پافشاری می کنند و از سوی دیگر، به علت مشکلات اقتصادی و ساختار متمرکز، نیاز دانشگاه ها به کمک های مالی دولت هر روز بیشتر می شود (آقاتبار رودباری و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۳۵).

به اعتقاد جدناستیک^۲ (۲۰۱۵)، اعطای استقلال به سازمان ها و دانشگاه ها به عنوان یک ابزار به طور گسترده ای مورد استفاده قرار می گیرد (کلینز، ورهوست و وینن^۳، ۲۰۱۸: ۲). عموماً با اعطای استقلال، مسئولیت پذیری افزایش می یابد؛ زیرا تفویض نکردن مسئولیت ها و اختیارات، انزوا و انفعال افراد و سازمان ها را در پی دارد و نیز پاسخگوئی آن ها را کاهش می دهد. بنابراین اعطای استقلال به دانشگاه ها سیاستی اصولی برای افزایش مسئولیت پذیری، پاسخگویی و ایجاد ثبات در دانشگاه هاست

۱. Al-haimi, Ibrahim & Ab Hamid

۲. Jedenastik

۳. Kleizen, Verhoest & Wynen

(آقاتبار رودباری و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۳۶). لذا استقلال آموزش عالی یکی از مسائل کلیدی سیاستگذاری در قرن بیست و یکم می‌باشد (ماتیوس ۱، ۲۰۱۷: ۳).
به زعم آلتباخ (۲۰۰۹)، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی نیاز خاصی به استقلال دارند تا بتوانند در مورد امور علمی، تصمیمات خود را اتخاذ کنند و آینده خود را در جهت رشد نقاط قوت خود هدایت نمایند (سبزالیهوا، ۲۰۱۷: ۸). استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل‌گرا به چرایی مفهوم استقلال دانشگاه می‌پردازد و برای ضرورت ماهوی آن استدلال می‌کند. منطق اصلی در این رویکرد آن است که پیچیدگی تخصصی و حتی اسرارآمیز بودن دانش و یادگیری در سطح عالی ایجاب می‌کند دانشگاه از استقلال کافی برخوردار باشد و نهادها و مراجع بیرونی مانند دولت در آن مداخله نکنند (فراستخواه، ۱۳۸۹: ۱۱).

در زمینه استقلال دانشگاهی تحقیقات مختلفی انجام شده است. گیائی ندوشن و خلیلی (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان «نقش و جایگاه دولت در استقلال دانشگاه» نشان دادند که: استقلال دانشگاهی دارای چهار بعد استقلال سازمانی، استقلال مالی، استقلال علمی و استقلال استخدامی می‌باشد؛ آقامیرزایی محلی و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان «اولویت‌بندی ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاهی» نشان دادند که: ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاه صنعتی نوشیروانی به ترتیب اولویت، آزادی علمی، استقلال حقیقی، استقلال مالی، استقلال سازمانی و استقلال کارکنان می‌باشد. همچنین ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاه علوم پزشکی بابل به ترتیب اولویت، استقلال مالی، استقلال حقیقی، استقلال سازمانی، آزادی علمی و استقلال کارکنان می‌باشد؛ آقاتبار رودباری و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان «بررسی شکاف استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاه صنعتی نوشیروانی و دانشگاه علوم پزشکی بابل» نشان دادند که: در هر دو دانشگاه، در تمامی ابعاد استقلال دانشگاهی شکاف وجود دارد. در دانشگاه صنعتی نوشیروانی، این شکاف‌ها مربوط می‌شوند به ابعاد استقلال کارکنان، استقلال حقیقی، استقلال سازمانی، آزادی علمی و استقلال مالی و در دانشگاه علوم پزشکی بابل مربوط هستند به استقلال سازمانی، استقلال کارکنان، آزادی علمی، استقلال حقیقی و استقلال مالی. شکاف استقلال مالی، استقلال سازمانی و آزادی علمی در دانشگاه علوم پزشکی بیشتر از دانشگاه نوشیروانی است و شکاف استقلال حقیقی و کارکنان، در دانشگاه صنعتی نوشیروانی بیشتر دیده می‌شود؛ فتح الهی و همکاران

۱ . Matthews

۲ . Altbach

۳. Sabzalieva

(۱۳۹۴)، در پژوهشی با عنوان «تحلیل محتوای برنامه‌های توسعه آموزش عالی با تمرکز بر تغییرات ساختاری و کارکردی استقلال نظام دانشگاهی» نشان دادند که؛ استقلال سازمانی، استقلال کارکنان، استقلال مالی و استقلال حقیقی از کارکردهای استقلال دانشگاهی می‌باشند؛ الهیامی و همکاران (۲۰۱۹)، در پژوهشی با عنوان «بررسی وضعیت استقلال فعلی دانشگاه‌های دولتی و خصوصی مالزی» به این نتایج دست یافتند که؛ اکثر مولفه‌های مربوط به موضوعات مالی، اداری و علمی دارای استقلال زیاد و با مداخله کمتر دولت در این موضوعات هستند اما مسائل مربوط به انتصاب معاونان و اخراج روسا و معاونان به ویژه در دانشگاه‌های دولتی، هم چنان تحت کنترل دولت می‌باشند که این امر می‌تواند با اتکای کمتر به بودجه‌های دولتی که به دولت حق تنظیم و نظارت بر هزینه‌کرد آن‌ها را می‌دهد، بهبود یابد؛ میکاویلا و مارتینزا (۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان «تعالی دانشگاه‌ها در برابر استقلال، سرمایه‌گذاری و پاسخگویی» به ارائه نتایج مرتبط با تعالی و استقلال از طریق داده‌های رتبه‌بندی علمی دانشگاه‌های جهانی دانشگاه‌های شاخه‌های توسعه انجمن دانشگاه‌های اروپا برای چهار نوع استقلال دانشگاهی یعنی سازمانی، علمی، کارکنان و مالی پرداختند و نشان دادند که؛ یکی از بدترین مخاطراتی که دانشگاه‌ها با آن مواجه‌اند کوتاه مدت‌گرایی و وجود قوانین عملیاتی یا ساختارهای سازمانی است که خلاقیت آنها را محدود می‌کند؛ وان (۲۰۱۷)، در پژوهشی با عنوان «تاریخچه استقلال دانشگاهی در مالزی» نشان داد که؛ علی‌رغم تلاش برای بازگرداندن خودمختاری به دانشگاه‌ها، هم دانشگاه‌های دولتی و هم دانشگاه‌های خصوصی در مالزی دارای استقلال نیستند و اوفویورو^۳ و همکاران (۲۰۱۶)، در پژوهشی با عنوان «میزان استقلال نهادی در تعیین محتوا و کیفیت آموزش دانشگاهی در اوگاندا» نشان دادند که؛ دولت، شورای ملی آموزش عالی، و دانشگاه‌ها محتوا و کیفیت آموزش دانشگاهی را تعیین می‌کنند. آن‌ها دریافتند که استقلال نهادی کمی، در تعیین محتوا و کیفیت آموزش دانشگاهی در اوگاندا، وجود دارد.

تحقیقات انجام شده، نشان از فقدان توجه به استقلال دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در ایران دارد و تنها به برخی از جنبه‌های استقلال دانشگاهی پرداخته شده و تا کنون پژوهشی در زمینه تبیین و درجه‌بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل‌گرا انجام نشده است. بنابراین پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به سوال‌های زیر می‌باشد:

۱- ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل‌گرا در دانشگاه آزاد اسلامی استان مازندران کدامند؟

۱. Michavila & Martinez

۲. Wan

۳. Ofoyuru

تبیین و درجه بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا در دانشگاه آزاد اسلامی مازندران ۴۳

۲- درجه بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا در دانشگاه آزاد اسلامی استان مازندران چگونه است؟

روش تحقیق

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش توصیفی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری آن را کلیه اساتید هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی استان مازندران به تعداد ۱۵۳۷ نفر تشکیل می‌دهند که بر اساس فرمول کوکران، تعداد ۳۰۸ نفر با روش نمونه گیری «تصادفی طبقه‌ای» براساس مرتبه علمی به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

جدول ۱- تعداد نمونه آماری براساس مرتبه علمی

مرتبه علمی	مربی	استادیار	دانشیار	استاد	جمع کل
جامعه	۷۴۵	۶۹۹	۸۵	۸	۱۵۳۷
نمونه	۱۴۹	۱۴۰	۱۷	۲	۳۰۸
نسبت	۰/۴۸۵	۰/۴۵۵	۰/۰۵۵	۰/۰۰۵	۱

ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش، پرسش‌نامه محقق ساخته استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا می‌باشد. این پرسش‌نامه دارای ۳۶ سوال، سه بعد «استقلال علمی، استقلال فکری و استقلال در روابط ملی و فراملی» و ۹ مولفه «تحقیق و پژوهش، برنامه‌ریزی درسی و آموزشی، آزادی علمی، ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه‌ها، حفظ مالکیت فکری، نقادی فکری، تولید و ارتقای فکری و فرهنگی، ارتباطات و روش‌ها و سیاست‌ها» می‌باشد که در طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) طراحی و تنظیم شده و به ترتیب از ۱ تا ۵ نمره‌گذاری می‌شود. روایی صوری و محتوایی ابزار به تایید متخصصان رسید و روایی همگرا آنها نیز با استفاده از ضرایب میانگین واریانس استخراجی (AVE) محاسبه شد که مقادیر AVE برای کلیه مؤلفه‌ها بزرگتر از ۰/۵ هستند. همچنین جهت سنجش پایایی ابزارها از آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی استفاده شد که برای تمام مؤلفه‌ها، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی بالاتر از ۰/۷ محاسبه شد، لذا ابزار مورد استفاده دارای پایایی و روایی مناسب می‌باشد (جدول ۲).

جدول ۲- روایی و پایایی ابزارهای گردآوری داده‌ها

ردیف	متغیرهای پژوهش	AVE	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی
۱	تحقیق و پژوهش	۰/۶۲۰	۰/۷۹۶	۰/۸۶۷
۲	برنامه‌ریزی درسی و آموزشی	۰/۷۸۴	۰/۹۳۲	۰/۹۴۸
۳	آزادی علمی	۰/۷۴۱	۰/۸۸۶	۰/۹۲۰
۴	ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه‌ها	۰/۹۱۸	۰/۹۵۶	۰/۹۷۱
۵	حفظ مالکیت فکری	۰/۵۳۱	۰/۷۸۵	۰/۸۴۹
۶	نقادی فکری	۰/۸۳۰	۰/۷۹۵	۰/۹۰۷
۷	تولید و ارتقای فکری و فرهنگی	۰/۹۲۶	۰/۹۷۳	۰/۹۸۰
۸	ارتباطات	۰/۸۰۸	۰/۸۷۹	۰/۹۲۶
۹	روش‌ها و سیاست‌ها	۰/۷۷۰	۰/۹۳۹	۰/۹۵۲

جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های تحلیل عاملی اکتشافی و تاییدی با استفاده از نرم افزارهای SPSS۲۰ و PLS استفاده شد.

یافته‌های تحقیق

سؤال یک: ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا در دانشگاه آزاد اسلامی استان مازندران کدامند؟

برای تشخیص کفایت و شرایط لازم داده‌ها برای اجرای تحلیل عاملی، از آزمون‌های تناسب کایزر-مایر-الکین ۱ و بارتلت ۲ استفاده شد که نتایج در جدول ۳ ارائه شده است.

۱. Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy

۲ . Bartlett's Test

تبیین و درجه بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا در دانشگاه آزاد اسلامی مازندران ۴۵

جدول ۳- نتایج آزمون KMO و Bartlett

ابعاد	آماره KMO و Bartlett	نتیجه آزمون	نام عامل به دست آمده به ترتیب اهمیت درصد واریانس	درصد واریانس تبیین شده
استقلال علمی	KMO=۰/۷۸۶ sig=۰/۰۰۰	تأیید کفایت و همبستگی داده‌ها	۱- ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه‌ها	% ۸۲/۹۸۲
			۲- آزادی علمی	
			۳- تحقیق و پژوهش	
			۴- برنامه‌ریزی درسی و آموزشی	
استقلال فکری	KMO=۰/۷۳۷ sig=۰/۰۰۰	تأیید کفایت و همبستگی داده‌ها	۱- حفظ مالکیت فکری	% ۸۷/۱۰۱
			۲- تولید و ارتقای فکری و فرهنگی	
			۳- نقادی فکری	
استقلال در روابط ملی و فراملی	KMO=۰/۷۸۹ sig=۰/۰۰۰	تأیید کفایت و همبستگی داده‌ها	۱- روش‌ها و سیاست‌ها	% ۸۰/۳۲۶
			۲- ارتباطات	

مطابق جدول ۳، چون مقدار آماره KMO برای همه ابعاد بیش‌تر از ۰/۷ محاسبه شد. همچنین نتیجه آزمون Bartlett نشان داده که سطح معناداری برای همه متغیرها $Sig < ۰/۰۵$ محاسبه شده است، لذا داده‌ها کفایت و همبستگی لازم جهت اجرای تحلیل عاملی اکتشافی را دارند. درصد واریانس تبیین شده در ستون آخر نشان می‌دهد که در بعد استقلال علمی ۸۲/۹۸۲٪، در بعد استقلال فکری ۸۷/۱۰۱٪ و استقلال در روابط ملی و فراملی ۸۰/۳۲۶٪ از تغییرات سؤالات توسط مؤلفه‌های استخراج شده قابل تبیین هستند. در ادامه در جدول‌های ۴ الی ۶ بررسی تحلیل عاملی اکتشافی و تعیین میزان بار عاملی هر یک از ابعاد و مؤلفه‌های آن انجام شد.

جدول ۴- نتایج آزمون تحلیل عاملی اکتشافی و تعیین میزان بار عاملی برای مؤلفه‌های بعد استقلال علمی

شماره	کد سؤال	نسبت اشتراک	بار عاملی اول	بار عاملی دوم	بار عاملی سوم	بار عاملی چهارم
۱	AA۱	۰/۹۶۶	۰/۱۷۷	۰/۱۰۰	۰/۷۷۶	۰/۳۹۷
۲	AA۲	۰/۹۵۱	۰/۱۹۳	۰/۰۴۷	۰/۸۰۵	۰/۰۹۸
۳	AA۳	۰/۷۶۶	۰/۲۰۳	۰/۳۱۷	۰/۸۵۳	۰/۰۴۹
۴	AA۴	۰/۷۳۹	۰/۲۹۷	۰/۲۷۶	۰/۷۰۹	۰/۱۵۲
۵	AB۲	۰/۷۷۹	-۰/۰۰۹	۰/۱۱۸	۰/۰۷۲	۰/۸۴۰
۶	AB۳	۰/۸۷۶	۰/۰۵۸	-۰/۰۶۹	۰/۲۹۲	۰/۹۰۷
۷	AB۴	۰/۷۸۷	۰/۳۷۲	-۰/۰۰۳	۰/۱۶۵	۰/۸۷۸
۸	AB۵	۰/۸۰۹	۰/۲۱۱	۰/۱۱۳	۰/۰۳۵	۰/۹۰۱
۹	AB۶	۰/۸۳۲	۰/۱۰۰	۰/۱۰۰	۰/۰۶۳	۰/۹۰۱
۱۰	AC۲	۰/۸۳۵	۰/۰۴۴	۰/۷۸۹	۰/۲۴۳	-۰/۵۰۰
۱۱	AC۳	۰/۷۶۰	۰/۱۹۵	۰/۸۶۵	۰/۱۳۶	-۰/۳۱۹
۱۲	AC۴	۰/۸۳۴	۰/۱۷۸	۰/۸۹۶	۰/۰۵۰	۰/۱۸۶
۱۳	AC۵	۰/۸۳۵	۰/۱۴۴	۰/۸۸۹	۰/۳۰۶	۰/۱۳۴
۱۴	AD۱	۰/۹۲۳	۰/۹۵۶	۰/۰۴۳	۰/۰۹۹	۰/۱۷۴
۱۵	AD۲	۰/۸۳۴	۰/۹۶۹	۰/۱۰۷	۰/۰۵۹	۰/۳۳۳
۱۶	AD۳	۰/۸۵۱	۰/۹۴۹	۰/۲۰۷	۰/۰۹۲	۰/۳۸۴

براساس نتایج حاصل از جدول ۴ مشخص شد که بعد استقلال علمی دارای چهار مؤلفه (تحقیق و پژوهش، برنامه‌ریزی درسی و آموزشی، آزادی علمی، ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه‌ها) است که شامل ۱۶ سؤال می‌شود. بیش‌ترین بار عاملی ۰/۹۶۹ مربوط به سؤال ۱۵ و کم‌ترین بار عاملی ۰/۷۰۹ مربوط به سؤال ۴ می‌باشد. بار عاملی اول مربوط به مؤلفه‌ی (ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه‌ها) است که شامل سؤال‌های ۱۴ تا ۱۶ می‌باشد، در این مؤلفه بیش‌ترین بار عاملی ۰/۹۶۹ به سؤال ۱۵ و کم‌ترین بار عاملی ۰/۹۴۹ به سؤال ۱۶ مربوط می‌شود. بار عاملی دوم مربوط به مؤلفه‌ی (آزادی علمی) است که شامل سؤال‌های ۱۰ تا ۱۳ می‌باشد، در این مؤلفه بیش‌ترین بار عاملی ۰/۸۹۶ به سؤال ۱۲ و کم‌ترین بار عاملی ۰/۷۸۹ به سؤال ۱۰ مربوط می‌شود. بار عاملی سوم مربوط به مؤلفه‌ی (تحقیق و پژوهش) است که شامل سؤال‌های ۱ تا ۴ می‌باشد، در این مؤلفه بیش‌ترین بار عاملی ۰/۸۵۳ به سؤال ۳ و کم‌ترین بار عاملی ۰/۷۰۹ به سؤال ۴ مربوط می‌شود. بار عاملی چهارم مربوط به

تبیین و درجه بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا در دانشگاه آزاد اسلامی مازندران ۴۷

مؤلفه‌ی (برنامه‌ریزی درسی و آموزشی) است که شامل سؤال‌های ۵ تا ۹ می‌باشد، در این مؤلفه بیش-ترین بار عاملی ۰/۹۰۷ به سؤال ۶ و کم‌ترین بار عاملی ۰/۸۴۰ به سؤال ۵ مربوط می‌شود.

جدول ۵- نتایج آزمون تحلیل عاملی اکتشافی و تعیین میزان بار عاملی برای مؤلفه‌های بعد استقلال فکری

شماره	کد سؤال	نسبت اشتراک	بار عاملی اول	بار عاملی دوم	بار عاملی سوم
۱	AE۱	۰/۷۲۷	۰/۷۰۸	۰/۱۶۱	۰/۱۴۴
۲	AE۲	۰/۸۷۹	۰/۷۵۲	۰/۱۶۸	۰/۱۲۷
۳	AE۳	۰/۸۱۹	۰/۶۷۸	۰/۱۶۴	۰/۰۷۵
۴	AE۴	۰/۸۳۸	۰/۷۲۵	۰/۲۲۳	۰/۰۳۷
۵	AE۵	۰/۹۵۹	۰/۷۷۷	۰/۲۲۶	۰/۱۱۲
۶	AF۲	۰/۸۴۷	۰/۱۴۸	۰/۰۷۶	۰/۹۰۴
۷	AF۴	۰/۷۹۳	۰/۱۸۶	۰/۲۵۶	۰/۹۱۸
۸	AG۱	۰/۹۵۲	۰/۲۳۷	۰/۹۷۵	۰/۲۵۱
۹	AG۳	۰/۹۶۲	۰/۱۸۴	۰/۹۷۵	۰/۱۱۱
۱۰	AG۴	۰/۹۱۶	۰/۱۷۰	۰/۹۵۳	۰/۱۷۵
۱۱	AG۵	۰/۸۹۰	۰/۲۳۹	۰/۹۴۶	۰/۱۵۲

براساس نتایج حاصل از جدول ۵ مشخص شد که بعد استقلال فکری دارای سه مؤلفه‌ی (حفظ مالکیت فکری، نقادی فکری، تولید و ارتقای فکری و فرهنگی) است که شامل ۱۱ سؤال می‌شود. بیش‌ترین بار عاملی ۰/۹۷۵ مربوط به سؤال‌های ۸ و ۹ و کم‌ترین بار عاملی ۰/۶۷۸ مربوط به سؤال ۳ می‌باشد. بار عاملی اول مربوط به مؤلفه‌ی (حفظ مالکیت فکری) است که شامل سؤال‌های ۱ تا ۵ می‌باشد، در این مؤلفه بیش‌ترین بار عاملی ۰/۷۷۷ به سؤال ۵ و کم‌ترین بار عاملی ۰/۶۷۸ به سؤال ۳ مربوط می‌شود. بار عاملی دوم مربوط به مؤلفه‌ی (تولید و ارتقای فکری و فرهنگی) است که شامل سؤال‌های ۸ تا ۱۱ می‌باشد، در این مؤلفه بیش‌ترین بار عاملی ۰/۹۷۵ به سؤال‌های ۸ و ۹ و کم‌ترین بار عاملی ۰/۹۴۶ به سؤال ۱۱ مربوط می‌شود. بار عاملی سوم مربوط به مؤلفه‌ی (نقادی فکری) است که شامل سؤال‌های ۶ و ۷ می‌باشد، در این مؤلفه بیش‌ترین بار عاملی ۰/۹۱۸ به سؤال ۷ و کم‌ترین بار عاملی ۰/۹۰۴ به سؤال ۶ مربوط می‌شود.

جدول ۶- نتایج آزمون تحلیل عاملی اکتشافی و تعیین میزان بار عاملی برای مؤلفه‌های بعد استقلال در روابط ملی و فراملی

شماره	کد سؤال	نسبت اشتراک	بار عاملی اول	بار عاملی دوم
۱	AH۳	۰/۸۸۴	۰/۰۷۴	۰/۹۳۱
۲	AH۴	۰/۸۹۷	۰/۰۹۴	۰/۹۴۳
۳	AH۵	۰/۷۴۳	۰/۱۰۳	۰/۸۱۷
۴	AI۱	۰/۷۸۰	۰/۷۵۲	۰/۰۱۵
۵	AI۲	۰/۸۲۵	۰/۹۱۰	۰/۱۲۱
۶	AI۳	۰/۸۰۲	۰/۸۹۴	۰/۰۷۹
۷	AI۴	۰/۹۳۰	۰/۹۶۴	۰/۰۹۸
۸	AI۵	۰/۷۱۲	۰/۸۴۶	۰/۱۱۷
۹	AI۶	۰/۷۷۵	۰/۸۸۳	۰/۱۲۰

براساس نتایج حاصل از جدول ۶ مشخص شد که بعد استقلال در روابط ملی و فراملی دارای دو مؤلفه‌ی (ارتباطات و روش‌ها و سیاست‌ها) است که شامل ۹ سؤال می‌شود. بیش‌ترین بار عاملی ۰/۹۴۶ مربوط به سؤال ۷ و کم‌ترین بار عاملی ۰/۷۵۲ مربوط به سؤال ۴ می‌باشد. بار عاملی اول مربوط به مؤلفه‌ی (روش‌ها و سیاست‌ها) است که شامل سؤال‌های ۴ تا ۹ می‌باشد، در این مؤلفه بیش‌ترین بار عاملی ۰/۹۶۴ به سؤال ۷ و کم‌ترین بار عاملی ۰/۷۵۲ به سؤال ۴ مربوط می‌شود. بار عاملی دوم مربوط به مؤلفه‌ی (ارتباطات) است که شامل سؤال‌های ۱ تا ۳ می‌باشد، در این مؤلفه بیش‌ترین بار عاملی ۰/۹۴۳ به سؤال ۲ و کم‌ترین بار عاملی ۰/۸۱۷ به سؤال ۳ مربوط می‌شود.

سؤال دو: درجه‌بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل‌گرا در دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان مازندران چگونه است؟

تبیین و درجه بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا در دانشگاه آزاد اسلامی مازندران ۴۹

جدول ۷- درجه بندی ابعاد و مؤلفه های استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا بر حسب میزان بار

عاملی

درجه	بار عاملی	مؤلفه ها	درجه	بار عاملی	ابعاد
۳	۰/۶۹۹	تحقیق و پژوهش	۱	۰/۸۹۴	استقلال علمی
۴	۰/۶۹۹	برنامه ریزی درسی و آموزشی			
۲	۰/۸۳۶	آزادی علمی			
۱	۰/۸۵۱	ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه ها	۲	۰/۸۷۹	استقلال فکری
۱	۰/۸۹۰	حفظ مالکیت فکری			
۳	۰/۸۰۵	نقادی فکری			
۲	۰/۸۳۲	تولید و ارتقای فکری و فرهنگی	۳	۰/۷۷۶	استقلال در روابط ملی و فراملی
۲	۰/۵۴۸	ارتباطات			
۱	۰/۹۳۱	روش ها و سیاستها			

مطابق جدول ۷، همه ابعاد و مؤلفه های استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا به جز مؤلفه ارتباطات با بار عاملی ۰/۵۴۸ که در سطح نزدیک به قوی است بقیه دارای بار عاملی نزدیک به ۰/۷ و بالاتر می باشند، لذا تأثیر همه ابعاد و مؤلفه ها بر استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا تأیید می گردد. همچنین بعد استقلال علمی با بار عاملی ۰/۸۹۴ دارای بالاترین درجه و بعد استقلال در روابط ملی و فراملی با بار عاملی ۰/۷۷۶ دارای پایین ترین درجه است. در بعد استقلال علمی، مؤلفه ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه ها با بار عاملی ۰/۸۵۱ دارای درجه بالاتر و مؤلفه برنامه ریزی درسی و آموزشی با بار عاملی ۰/۶۹۹ دارای درجه پایین تر؛ در بعد استقلال فکری، حفظ مالکیت فکری با بار عاملی ۰/۸۹۰ دارای درجه بالاتر و مؤلفه نقادی فکری با بار عاملی ۰/۸۰۵ دارای درجه پایین تر و در بعد استقلال در روابط ملی و فراملی، روش ها و سیاستها با بار عاملی ۰/۹۳۱ دارای درجه بالاتر و ارتباطات با بار عاملی ۰/۵۴۸ دارای درجه پایین تری است.

بحث و نتیجه‌گیری

استقلال دانشگاه از الزامات ساختی و کارکردی آن است، زیرا پیچیدگی تخصصی دانش ایجاب می‌کند که دانشگاه‌ها مستقل باشند. از سویی دیگر عدم استقلال و پاسخگویی دانشگاه‌ها منجر به بی‌توجهی به کیفیت خدمات آنها و پیامدهایی چون افت تحصیلی، وابستگی علمی، فرار مغزها، عدم کارآفرینی و ضعف تولید دانش خواهد شد. بنابراین پژوهش حاضر، به دنبال تبیین و درجه بندی ابعاد و مولفه‌های استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل‌گرا در دانشگاه آزاد اسلامی استان مازندران می‌باشد. نتایج این پژوهش نشان داد که؛ استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل‌گرا دارای سه بعد «استقلال علمی، استقلال فکری و استقلال در روابط ملی و فراملی» است. بعد استقلال علمی دارای چهار مؤلفه (تحقیق و پژوهش، برنامه‌ریزی درسی و آموزشی، آزادی علمی و ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه‌ها)، بعد استقلال فکری دارای سه مؤلفه (حفظ مالکیت فکری، نقادی فکری و تولید و ارتقای فکری و فرهنگی) و بعد استقلال در روابط ملی و فراملی دارای دو مؤلفه (ارتباطات و روش‌ها و سیاست‌ها) می‌باشد. این یافته با نتایج پژوهش‌های آقامیرزایی محلی و همکاران (۱۳۹۷)، آقاتبار رودباری و همکاران (۱۳۹۶)، اسدی (۱۳۹۵) و میکاویلا و مارتینز (۲۰۱۸) همسو می‌باشد. در بین ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل‌گرا، بعد استقلال علمی دارای بالاترین درجه و بعد استقلال در روابط ملی و فراملی دارای پایین‌ترین درجه است. این یافته با نتایج پژوهش آقامیرزایی محلی و همکاران (۱۳۹۷) که نشان دادند آزادی علمی از مهمترین ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاه صنعتی نوشیروانی بابل می‌باشد، همسو می‌باشد. در تبیین این یافته می‌توان گفت که؛ استقلال علمی اشاره به توانایی یک دانشگاه برای تصمیم‌گیری درباره مسائل علمی مختلف از جمله ضوابط پذیرش دانشجو، برنامه درسی دانشگاهی، برنامه آموزشی دانشگاه، تضمین کیفیت در دانشگاه، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی، همکاری‌های بین‌المللی، تجاری سازی تحقیقات، ارتباط با مجامع علمی دنیا، تعیین زبان رسمی و آکادمیک در دانشگاه، تعیین سایت‌های علمی و فناوری دانشگاهی و غیره اشاره دارد که انتخاب هر یک از استراتژی‌های استقلال علمی دانشگاهی، سیستم دانشگاه را به سمت انعطاف‌پذیری و توجه به توان مدیریتی، خلاقیت و استفاده از ظرفیت‌های دانشگاه سوق می‌دهد. از طرفی استقلال علمی شامل تحقیق و پژوهش، برنامه‌ریزی درسی و آموزشی، آزادی علمی و ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه‌های دانشگاهی می‌شود که در استقلال دانشگاهی نقش مهمی دارند. در پایان با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر پیشنهاداتی به شرح ذیل ارائه می‌شود؛

تبيين و درجه بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دليل گرا در دانشگاه آزاد اسلامی مازندران ۵۱

- دولت باید وزن اساسی خود را بر حمایت، به جای نظارت قرار دهد. دخالت‌های غیرآکادمیک در امور دانشگاهی باعث کاهش کیفیت و دلسردی افراد درگیر در این حوزه و در کوتاه مدت خروج متخصصین از کشور و نیز گرایش به اخذ مدارک از دانشگاه‌های بی کیفیت خارجی خواهد شد.
- دولت باید بستری را فراهم نماید تا دانشگاه‌ها از حداقل استقلال در برخی امور اساسی مانند تنوع بخشی به منابع مالی، صرف درآمدهای اختصاصی بر اساس تصمیمات و اختیارات داخلی، گزینش استاد و دانشجو برخوردار باشند.
- دانشگاه‌ها در جذب مدیران، به شایستگی و توانمندی آنان توجه نمایند؛ چرا که برای حفظ و ایجاد استقلال دانشگاهی، دانشگاه‌ها می‌بایست مدیران شایسته و حرفه‌ای داشته باشند.

منابع و مأخذ

- اسدی، محمد. (۱۳۹۵). نقش عوامل استقلال دانشگاهی در رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی. فصلنامه آموزش عالی، ۹ (۳۶)، ۳۱-۴۹.
- آقاتبار رودباری، جمیله؛ آقامیرزایی محلی، طاهره؛ بریمانی، خدیجه و یوسفی سعیدآبادی، رضا. (۱۳۹۶). بررسی شکاف استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاهی (مطالعه موردی دانشگاه علوم پزشکی بابل و صنعتی نوشیروانی). مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، ۱۰ (۵)، ۳۴۴-۳۳۴.
- آقامیرزایی محلی، طاهره؛ بریمانی، خدیجه؛ آقاتباررودباری، جمیله و فلاح، وحید. (۱۳۹۷). اولویت‌بندی ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاهی. مجله آموزش در علوم پزشکی، ۱۸ (۱۰)، ۸۴-۹۳.
- غیائی ندوشن، سعید و خلیلی، ابراهیم. (۱۳۹۷). نقش و جایگاه دولت در استقلال دانشگاه. فصلنامه علمی پژوهشی دولت پژوهی، ۴ (۱۴)، ۱۸۳-۲۳۲.
- فتح الهی، احمد؛ یمنی، محمد؛ صباغیان، زهرا؛ فراستخواه، مقصود و قاضی طباطبائی، محمد. (۱۳۹۴). تحلیل محتوای برنامه‌های توسعه آموزش عالی با تمرکز بر تغییرات ساختاری و کارکردی استقلال نظام دانشگاهی. فصلنامه علمی-پژوهشی سیاست علم و فناوری، ۷ (۱)، ۲۷-۴۵.
- فراستخواه، مقصود. (۱۳۸۹). دانشگاه و آموزش عالی: منظرهای جهانی و مسئله‌های ایرانی. تهران: نشر نی.
- Al-haimi, B., Ibrahim, D. N., & Ab Hamid, MR. (۲۰۱۹). An Investigation of the Current Autonomy Status of the Malaysian Public and Private

Universities: An Empirical Result. FGIC ۲nd Conference on Governance and Integrity, ۲۰۱۹, ۳۶۳-۳۷۴.

- Kleizen, B., Verhoest, K., & Wynen, J. (۲۰۱۸). Structural reform histories and perceptions of organizational autonomy: Do senior managers perceive less strategic policy autonomy when faced with frequent and intense restructuring?. *Public Administration*, wileyonlinelibrary, ۱-۱۹.
- Matthews, S. (۲۰۱۷). Autonomy and Accountability in Higher Education: Lessons from Ghana and Mexico. *Policy IDEAS*, ۳۹, ۱-۲۶.
- Michavila, F., & Martinez, J.M. (۲۰۱۸). Excellence of Universities versus Autonomy, Funding and Accountability. *European Review*, ۲۶ (۱), ۴۸-۵۶.
- Ofoyuru, D.T., Lukwago, R., & Kimoga, J. (۲۰۱۶). Extent of Institutional Autonomy in Determination of Content and Quality of University Education in Uganda. *International Research in Higher Education*, ۱ (۲), ۶۴-۷۱.
- Sabzalieva, E. (۲۰۱۷). The policy challenges of creating a world-class university outside the global 'core'. *European Journal of Higher Education*, ۷ (۴), ۴۲۴-۴۳۹.
- Wan, C.D. (۲۰۱۷). The History of University Autonomy in Malaysia. *Policy IDEAS*, ۴۰.